

Helsingin Maalariammattikoulu 1930–2010: hyljeksitystä suosituksi opinahjoksi

Kristiina Kalleinen

Katsaus käsittelee vuonna 1930 perustetun Helsingin Maalariammattikoulun 80-vuotista historiaa lähinnä oppilasmäärän kehittymisen kannalta. Prosessin alkupäässä koulu – kuten yleensäkin ammattikoulutus – oli nuorten keskuudessa vain vähän suosiota nauttiva lukio-opintoihin verrattuna. Helsingin Maalariammattikoulussa muutos tapahtui 1960-luvun loppupuolella, kun koulu avattiin myös tytöille. Tämä vaikutti vähitellen myös kouluun tulevien oppilaiden pohjakoulutustason nousuun.

Oppilaspuolan lisäksi koulun eräänlaisina kesto-ongelmina olivat heikko taloudellinen pohja sekä koululle osoitetut toimitilat, jotka usein olivat epäkäytännöllisiä, ahtaita ja kalliitakin. Kaikkien näiden kolmen ongelman voidaan todeta poistuneen vasta 2000-luvun kuluessa koulun uusien toimitilojen sekä koulussa toteutettujen uudistusten myötä. Käsitteleen aihetta laajemmin kirjoittamassani Helsingin Maalariammattikoulun 80-vuotishistoriikissa (Kalleinen 2010).

Käsityöläisten koulutuksen varhaisvaiheita

Käsityöalojen ammatilliseen koulutukseen alettiin aikaisempaa enemmän kiinnittää huomiota ammattikuntapakon poistamisen jälkeen 1868. Vuosisatoja vanhojen ammattikuntien ja ammattikuntapakon poistaminen oli yhteiskunnallisten muutosten ohella seurausta siitä, että käsityön harjoittamista oli alettu pitää vain ammattikuntien jäsenten etuoikeutena ja ammattikunnan jäsenyys oli pikemmin seurausta ammatinharjoittamisoikeudesta kuin ammatinharjoittamisoikeus jäsenyyden seurausta. Samalla mestarioikeutta pyrittiin rajoittamaan ja tekemään ammatit yhä suljetummiksi, jolloin monet kisälleistä luopuivat kokonaan toivosta päästä koskaan mestareiksi. (Laine-Juva & Änkö 1968, 34.)

Aivan täydellisen vapaata elinkeinon harjoittaminen vuoden 1868 jälkeen ei kuitenkaan ollut, sillä Keisarillinen asetus kaupasta ja elinkeinoista 1868 sisälsi määräyksen, että elinkeinon harjoittamiseen tarvittiin lupa kaupungissa maistraatilta ja maalla kuvernööriltä. Lisäksi asetus sisälsi määräykset pakollisista elinkeinoyhdistyksistä, joiden tehtävät olivat moninaiset sisältäen selontekovelvollisuuden viranomaisten suuntaan, sovittelijan roolin, oppipoikien opetuksesta huolehtimisen sekä kisällintodistusten ja mestarikirjojen myöntämisen niitä haluaville. (Laine-Juva & Änkö 1968, 38.)

Asetuksen sallima vapaa kilpailu ei poistanut kaikkia epäkohtia ja lisäksi loi uusia. Yleisesti valitettiin ammattitaidon heikkenemistä, kun ammattitaidottomatkin olivat saaneet oikeuden harjoittaa ammattia itsenäisesti: alettiin korostaa, että vain tieto ja taito kestäisivät ankaran kilpailun. Tästä syystä elinkeinonharjoittajien yhteisissä kokouksissa tehtiin useita ehdotuksia elinkeinolainsäädännön korjaamiseksi. Uusien rajoitusten säätämisen sijaan yleinen liberalistinen henki vei kohti yleistä elinkeinovapautta, joka säädettiin 1879. (Laine-Juva & Änkö 1968, 46–47.)

Elinkeinoasetuksen säätämisen jälkeen vuodesta 1868 eteenpäin alkoi käsityöläisten sivistystaso alentua siitä huolimatta, että asetus sisälsi työnantajille annetun velvoitteen huolehtia oppipoikien koulunkäynnistä. Joukko tilanteesta huolestuneita helsinkiläisiä

asianharrastajia kokoontui vuonna 1870 pohtimaan kysymystä siitä, mitä olisi tehtävä käsityö- ja teollisuusaloille hakeutuvien nuorten "taidetajun ja ammattivalmiuksien kehittämiseksi". Tämä johti 1871 Veistokoulun perustamiseen Helsinkiin. Koulun suojelijaksi ja kannattajaksi perustettiin muutaman vuoden kuluttua 1874 Yhdistys Suomen taideteollisuutta varten. Kun vuonna 1885 annettiin käsityöläiskouluja koskenut senaatin julistus, muodostettiin Veistokoulusta valtionavun saamiseksi Helsingin ylempi käsityöläiskoulu, jonka katsottiin samalla olevan Suomen taideteollinen keskuskoulu. Saman johdon alaiseksi perustettiin 1887 alempi käsityöläiskoulu, ja ne molemmat muuttivat Ateneum-rakennukseen sen valmistuttua 1887. (Laine-Juva & Änkö 1968, 74–75; Klemelä 1999, 38–39.)

Itsenäisessä Suomessa

Yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvan eduskuntaudistuksen ja 1907 toimitettujen ensimmäisten yksikamarisen eduskunnan vaalien jälkeen syntyi vahva pelko siitä, olivatko suomalaiset riittävän kypsiä kansalaisuuteen ja vastuunottoon virkakoneistossa ja kunnallishallinnossa. Tuolloin syntyi huoli kansan sivistyksen, ammattitaidon ja työkyvön riittämättömyydestä suhteessa uuteen kansanvaltaisuuteen, joka muihin maihin verrattuna oli "äkkiä ja ilman riittävää valmistusta sisällississä oloissamme kehitetty huippuunsa ja tekee vakavan harkinnan leviämisen yhteiskunnan kaikkiin kerroksiin aivan tarpeelliseksi", kuten kasvatustieteen alalla pitkään toiminut Mikael M. Soininen [1] totesi. (Heikkinen 1995, 147.)

Vielä paljon suuremmassa määrin kuin eduskuntaudistuksen jälkeen kansalaiskasvatuksesta ja kansakunnan sivistystasosta huolestuttiin vakavasti vuoden 1918 sisällissodan seurauksena: vuoden 1918 tapahtumat tulkittiin osoitukseksi suomenkielisen työväestön moraalista rappiosta ja kypsymättömyydestä, joten työläislasten kasvatus- ja kotiolot vaativat entistä suurempaa valvontaa.

Koulutuksen kannalta tällä ajanjaksolla säädetty merkittävä laki oli luonnollisesti 1921 voimaan tullut laki yleisestä oppivelvollisuudesta, joka määräsi 7–15-vuotiaat oppivelvollisiksi. Se merkitsi myös sitä, että kansakoulujen jatkoluokkien perustaminen tuli pakolliseksi, periaatteessa oppivelvollisuuteen kuuluvaksi opetuksiksi (Jauhiainen 2001, 105). Kun lisäksi alle 15–16-vuotiaiden käyttämistä ammattityössä oli edellisen vuosisadan lopusta lähtien rajoitettu uusilla asetuksilla, oli näillä laeilla suuri merkitys myös ammatillisen koulutuksen kehittämisen kannalta. Tässä suhteessa merkittäviä olivat kymmenen vuotta valmisteltu ja 1920 annettu asetus ammatillisista oppilaitoksista sekä 1921 perustettu Ammattienedistämislaitos, joka alkuvaiheessaan tuli olemaan pienteollisuuden täydennys- ja lyhytkurssikeskus (Heikkinen 1995, 324).

Asetuksen säätämisen jälkeen erilaisia ammattioppilaitoksia perustettiin useita. Erityinen ilmiö olivat teollisuuden perustamat omat ammattikoulut kuten esimerkiksi G. A. Serlachius osakeyhtiön perustama ammattikoulu Mänttään 1927 ja Yhtyneiden Paperitehtaiden ammattikoulu Valkeakoskelle 1929. Lisäksi 1930-luvulla lisääntyi merkittävällä tavalla pienten, käsityöammatteja varten perustettujen ammattioppilaskoulujen (sittemmin erikoisammattikoulujen) määrä (Heikkinen 1995, 323, 326; Klemelä 1999, 51–53). Helsinkiin esimerkiksi perustettiin 1929 Verhoilija-ammattikoulu Helsingin Huonekalukauppiain yhdistyksen aloitteesta ja seuraavana vuonna Maalariammattikoulu (Käsityö ja teollisuus 1/1929, 8). Ennen Helsinkiä perustettiin Turkuun vuonna 1929 ammattikoulu maalariimestari Samuel Koskisen ja hänen puolisonsa Ida Koskisen testamenttivaroilla. Turun Ammattiopisto tuli testamentin määräyksen mukaan perustaa ensi sijassa maalausammattia varten: "Perustettakoon nuorille tarkoitettu ammattikoulu, jossa opetetaan sellaisia taitoja, joissa ei

käytetä höyryvoimaa, etusijalla maalarin ammatti". (Käsityö ja teollisuus 5/1929, 69; Maalarilehti 9–10/1929, 421–423; Väri ja Pinta 6/2009, 26.)

Ongelmallista kuitenkin oli, että käsityöammattien suosio vähentyi jatkuvasti samaan tahtiin kuin oppikoulujen suosio kasvoi. Ammatillisen koulutuksen ja reaalisien työmarkkinatilanteen kannalta katsottuna oppikouluissa opiskeli jo 1930-luvulla tarpeeseen nähden liikaa oppilaita ja samaan aikaan ammatillinen koulutus etenkin käsityön aloilla kärsi arvostuksen puutteesta ja siten oppilasmäärien pienuudesta. (Kettunen 2001, 78–80; Maalarilehti 2/1939, 57.)

Helsingin Maalariammattikoulun perustaminen ja toiminnan alkuvaiheet

Helsingin Maalariammattikoulun perustamisvaiheet kestivät lähes kaksi vuotta. Ensimmäinen marraskuussa 1928 aloitettu perustamisyritys kaatui varojen puutteeseen. Vuoden 1930 alussa neuvotteluja oli käyty myös Taideteollisuuskeskuskoulun eli Ateneumin rehtorin arkkitehti Werner von Essenin kanssa mahdollisuudesta perustaa ammattikoulu Ateneumin yhteyteen, mutta loppujen lopuksi tätä ei pidetty tarkoituksenmukaisena. (Helsingin maalariammatintarvonnastalon kuukausikokouksen ptk 11.2.1930, § 8 ja 4.3.1930, § 4.)

Maalariammattikoulun perustamisen aloitteentekijänä ja toteuttajana toimi Helsingin Maalariammatintarvonnastalon johtokunta, joka ryhtyi uuteen koulun perustamisyritykseen keväällä 1930, ja koulu aloitti toimintansa lokakuun alussa 1930 (Koulun toimintakertomus 1931–1932, 3). Syyskuun lopussa oli jo saapunut virallinen tieto valtionavun saamisesta syyslukukautta varten (Ammattikoulun johtok. ptk 26.9.1930, § 2 ja 3). Kevätlukukaudelle 1931 koulu sai valtionavustusta kauppa- ja teollisuusministeriöltä 54 000 markkaa (noin 17 000 euroa 2008) sekä perustamiskuluihin 8 000 markkaa. Helsingin kaupunki avusti koulua aluksi satunnaisesti, esimerkiksi toukokuussa 1931 koulu sai nostaa kaupungin avustusta 7 500 markkaa. (Koulun toimintakertomus 1930–1931, 12; Päiväpääkirja 1931, Maalariammattikoulun arkisto.)

Vakinaisemmalle pohjalle Helsingin kaupungin avustukset tulivat vuoden 1932 aikana, jolloin katsottiin, että avustusten edellytyksenä olisi koulun ottaminen kaupungin ammattiopetuslaitosten tarkastuksen piiriin. Helsingin kaupunginhallitus päätti, että kaupungin ammattiopetuslaitosten tarkastaja ulottaisi vuosittaiset tarkastuskäyntinsä myös yksityisiin kunnan avustusta saaviin ammattikouluihin. (Ammattiopetuslaitosten johtokunnan ja tarkastajan kertomukset 1918–1947. Ammattiopetusvirasto Db:1, Helsingin kaupunginarkisto.)

Ongelmana oppilaspula

Vaikka koulun toiminta sen ensimmäisenä lukuvuotena, syksystä 1930, oli valtionavun saamisen myötä turvattu, oppilaaksi hakeutuvien määrä näytti aluksi jäävän sangen vaatimattomaksi. Syyskuun puoliväliin mennessä hakemuksien oli jättänyt vain kuusi nuorukaista, joiden osalta johtokunta ei vielä tehnyt valitsemispäätöstä. Koulun voitiin ottaa nuorukainen, joka oli täyttänyt 15 vuotta sekä suorittanut kansakoulun oppimäärän tai omaisi muuten vastaavat tiedot. Periaatteeksi muodostui, että vielä 20 vuotta täyttäneet voivat päästä koulun mutta sitäkin vanhemmat voitaisiin hyväksyä johtokunnan eri päätöksellä. (Ammattikoulun johtok. ptk 15.9.1930, § 8.) Lopullinen hyväksyminen koulun oppilaaksi tapahtui kuukauden koeajan jälkeen. Lukukausimaksu oli 100 markkaa, josta tosin vähävaraiset voitiin vapauttaa johtokunnan erikseen tekemällä päätöksellä. (Koulun toimintakertomus 1930–1931, 7.) Lukukausimaksun suorittaminen ja etenkin päiväkoulussa käyminen oli useille taloudellisesti vaikeaa ansiotulojen jäädessä puuttumaan. Nämä tekijät usean henki-

lön kohdalla todennäköisesti puhuivat koulumuotoista ammattikoulutusta vastaan kaikilla aloilla. Loppujen lopuksi kouluun saatiin kuusitoista 16–20 vuotta täyttäneitä oppilasta, joista yksi erosi kevätlukukaudella. Iltakoulussa opiskeli ensimmäisenä toimintavuotena seitsemän 16–30-vuotiasta henkilöä. (Koulun toimintakertomus 1930–1931, 10–11.)

Koulun aloittavien oppilaiden määrä pysyi koko vuosikymmenen kohtuullisen vähäisenä. Oppilaspuola koetteli Helsingin Maalariammattikoulua erityisesti vuoden 1938 syksyllä, jolloin ensimmäiselle luokalle saatiin vain neljä oppilasta. Vuoden 1939 alkupuolella *Maalarilehdessä* kirjoitettiin Helsingin Maalariammattikoulusta, että "koulu voisi ja haluaisi opettaa laajemmankin määrän oppilaita, mutta kehitys ei vielä kulje siihen suuntaan, että käsityöammatti jotakin olisi vaan valkoinen lakki vie voiton opiskelualalla, vaikka oppinut-ta köyhälistöä alkaa jo ilmetä huomattava määrä". (Maalarilehti 2/1939, 57.)

Sotavuodet ymmärrettävästi vaikeuttivat koulun toimintaa, kun suuri osa koulun oppilasta ennen pitkää joutui lähtemään rintamalle isänmaata puolustamaan tai heidät määrättiin työvelvollisiksi. Lukuvuonna 1940–1941 koulussa toimi vain kaksi luokkaa, joista ensimmäiselle ilmoitettiin kohtuullinen määrä uusia oppilaita (16). Sotavuosina opetettiin kaikkia luokka-asteita, mutta oppilasmäärä oli hyvin vähäinen: 2–6 oppilasta kullakin luokalla ja toiminta oli välillä katkonaista. (Koulun toimintakertomukset 1939–1945.)

Rauhan tultua vuoden 1945 alussa kauppa- ja teollisuusministeriön rahoituksella alettiin järjestää sodasta palanneille ammattiin valmentavia ns. pikakursseja. Helsingin Maalariammattikoulukin toteutti maalarien pikakurssikoulutusta osaksi koululla, osaksi kaupungin suurimmissa maalausliikkeissä. Tällä tavalla koulutuksen sai yhdeksän henkilöä. (Koulun toimintakertomus 1944–1945, 5–6.)

Ensimmäisenä rauhan ajan syksynä 1945 kouluun kirjoitettiin 15 uutta oppilasta toisen ja kolmannen luokan ollessa huomattavasti pienempiä (toisella luokalla kolme oppilasta ja kolmannella viisi). Oppilaiden vähyteen vaikutti osaltaan ankara asuntopula. Kun kaupungin varsinaisille asukkaillekin oli vaikea löytää asuntoja, maalta kaupunkiin pyrkiville asunnon saanti – lupa asunnon vuokraamiseen – oli sitäkin vaikeampaa. Helsingin Maalari-mestariyhdistys yritti koulukotirahaston perustamisen avulla hankkia koulun oppilaille oppilaskodin, mutta yritys kuivui kokoon eikä oppilaskotia saatu perustetuksi. (Kalleinen 2010, 56–59.)

Edeltäviin vuosiin verrattuna 1950-luku – aina vuoteen 1957 saakka – oli Helsingin Maalariammattikoulussa poikkeava siinä suhteessa, että oppilaisiksi hakeutuvien määrä oli vuosittain sängen suuri, mutta koulun tilojen rajallisuuden takia vain osa heistä voitiin hyväksyä oppilaisiksi. Vuonna 1953 hakijoita oli peräti 68 henkilöä, joista 20 hyväksyttiin ensimmäiselle luokalle. Tuolloin ensisijaisen valintaperuste oli koulutodistus. Lisäksi sota-orvoille annettiin muita paremmat mahdollisuudet sisäänpääsyssä. Seuraavanakin vuonna pyrkijöitä oli 60, ja valinnassa kiinnitettiin erityistä huomiota koulutodistuksen osoittamaan ahkeruuteen, tarkkaavaisuuteen, keskiarvoon ja käsityönumeroon. Samoin huomioitiin isän maalarin ammatti. Tuolloin ensimmäiselle luokalle hyväksyttiin 19 uutta oppilasta. (Ammattikoulun johtok. ptk 19.11.1953, § 2; Johtok. ptk 30.11.1954, § 2; Koulun toimintakertomukset 1953–1954 ja 1954–1955.)

Valtion mukaantulo ammattikoulutuksen järjestämiseen

1950-luvun loppupuolella koulu alkoi entisten vuosikymmenten tapaan kärsiä oppilaspu-lasta. Maalariammattikoulun tilanteen heikentymiseen vaikutti se, että valtio alkoi yhä enemmän ottaa vastuuta ammattikoulutuksesta, jolloin ammattikoulutuspaikkojen tarjonta lisääntyi. Vuoden 1958 laki ammatillisista oppilaitoksista määritteli, että valtion tai kuntien

ammattikoulujen tuli tarjota ammattikoulupiirin nuorille koulunkäyntimahdollisuus sekä kurssimuotoista opetusta ammattioppilaille. Yli 20 000 asukkaan kaupunki- ja kauppala-kunnat velvoitettiin perustamaan yleinen ammattikoulu, jossa oli vähintään elinkeinotilas-tojen mukaisesti yleisimmät osastot.

Ammattikasvatus ulotettiin myös maaseudulle: lain mukaan pienten kaupunkien ja kauppaloiden sekä maalaiskuntien tuli varata tietty määrä oppilaspaikkoja valtion keskus-ammattikouluun tai muuhun yleiseen ammattikouluun, jossa oli vähintään lain määräämät osastot. Samalla niille taattiin 65 prosentin valtionavustusosuus todellisista menoista (Heikkinen 1995, 351; Klemelä 1999, 209–210). Muutokset vähensivät Helsinkiin maalta tulevien oppilaiden määrää, mikä välittömästi pienensi myös Helsingin Maalariammattikoulun oppilasmäärää.

Lukuvuoden 1957 alkaessa pyrkijöitä Maalariammattikouluun oli huomattavasti vähemmän kuin aiemmin samalla vuosikymmenellä; uusia oppilaita otettiin kouluun kuitenkin 22 henkilöä. Rehtorin mukaan hakijoiden vähäisyyteen vaikutti se, että uusien valtion ylläpitämien keskusammattikoulujen ohjelmaan oli otettu kaksivuotinen maalarin oppijakso. (Ammattikoulun johtok. ptk 13.9.1957, § 1.) Maalariammattikouluun pyrkijöiden määrä pysyi tämän jälkeen alhaisena, mikä vähensi väistämättä myös valtionavustuksia ja siten heikensi koulun toimintamahdollisuuksia.

Maalariammattikoulun Kannatusyhdistys ry:n perustaminen

Koulun osakeyhtiömuoto pysyi edelleen koko 1950-luvun ajan koululle taloudellisena ongelmana, sillä sellaisena se oli veronmaksuvelvollinen. Tähän vaikuttivat etenkin koulun teettämät ulkopuoliset maksulliset työt eli koulun harjoittama liiketoiminta. Ratkaisuksi pohdittiin sekä koulun muuttamista säätiömuotoiseksi että koulun siirtämistä kaupungin omistukseen. Kumpikaan vaihtoehto ei kuitenkaan toteutunut. Säätiömuotoisuus ei olisi poistanut verovelvollisuutta. Helsingin kaupunki puolestaan ilmoitti toukokuussa 1961, ettei se ollut halukas lunastamaan koulua kaupungin haltuun. Ainoana vaihtoehtona koulun selviämisen kannalta nähtiin koulun muuttaminen kaksivuotiseksi, mitä johtokunta ei pitänyt asiallisena vaihtoehtona. Jälleen kerran päätettiin kaikkien mahdollisten tiedotuskanavien avulla yrittää hankkia kouluun entistä enemmän oppilaita. (Varsinaisen yhtiökokouksen ptk 22.2.1951; Yhtiökok. ptk 17.2.1960, § 7; Johtok. ptk 21.11.1960, § 2; johtok. ptk 9.5.1961, § 2 ja 3.)

Loppujen lopuksi koulun ylläpitämiseksi ei jäänyt muita vaihtoehtoja kuin osakeyhtiömuodon purkamisen ja kannatusyhdistyksen perustaminen, mitkä toteutettiin vuoden 1962 aikana (Kokkonen 1997, 137). Kesällä 1962 perustetun Helsingin Maalariammattikoulun Kannatusyhdistys ry:n ensisijaiseksi tehtäväksi nähtiin oppilaiden saaminen kouluun. Lisäksi tehtiin päätös lisätä koulun ohjelmaa johtokunnan esittämien kaavailujen pohjalta ja yhdistyksen varojen puitteissa, "sekä kehittää opetusoloja viranomaisia tyydyttäen". Kauppa- ja teollisuusministeriön ammattikasvatusosaston kanssa oli jo käyty keskusteluja ja niiden perusteella osasto oli hyväksynyt koulun suunnitelmat. Todettiin myös, että koulun toimintaa oli tarkoitus kehittää heidän ohjelmansa mukaisesti. (Maalariammattikoulun Kannatusyhdistys ry:n perustavan kokouksen ptk 2.7.1962. Helsingin Maalariammattikoulun arkisto.)

Juridisesti asia ratkesi vuoden vaihteessa. Toinen virallinen Maalariammattikoulu Osakeyhtiön purkukokous pidettiin helmikuussa 1963, jolloin kokouksen osanottajille luettiin Valtioneuvoston päätös Maalariammattikoulu Osakeyhtiön siirtymisestä 1.1.1963 Maalariammattikoulun Kannatusyhdistys ry:n haltuun. Kokous teki yksimielisen päätöksen Maa-

lariammattikoulu Oy:n lopullisesta purkamisesta ja sen varojen ja velkojen siirtämisestä Maalariammattikoulun Kannatusyhdistykselle.

Oppilaspuola jatkuu – koulun avaaminen tytöille

Koulun oppilaskysymyksessä lähes kesto-ongelmaksi voitaneen kutsua oppilaspuolaa, joka jatkui vielä 1960-luvun ajan. Oppilaita pyrittiin houkuttelemaan erillisen ammatinvalinnan ohjauksen kautta jaettavan mainoslehtisen avulla. Lieneekö ollut tämän kampanjan ansiota, että syksyllä 1963 aloitti 15 ja syksyllä 1964 tuli 22 uutta oppilasta, joista tosin seitsemän erosi lukuvuoden aikana. Mahdollisesti oppilasmäärän lisääntymiseen vaikutti sekin, että nyt oppilaat saivat pitää kesätyönsä palkan itse, kun aiemmin koulu oli pidättänyt siitä noin puolet. Oppilasmäärän kasvaessa koulussa aloitti kevätlukukauden 1964 alkaessa kaksi uutta opettajaa. (Kannatusyhdistys ptk 22.10.1962, § 3; Kannatusyhdistys ptk 29.4.1963, § 7; Kannatusyhdistys toim.kert. 1963; Koulun toim.kert. 1963–1964, 3 ja 1964–1965, 3, 9–10.)

Oppilaaksi pyrkivien vähydestä seurasi luonnollisesti myös se ongelma, ettei pyrkijöiden kesken ollut todellista karsintaa. Helsingin kaupunki maksoi avustusta helsinkiläisten oppilaiden lukumäärän perusteella ja koulun oli sen vuoksi pyrittävä ottamaan nimenomaan helsinkiläisiä oppilaita, vaikka rehtorin mielestä nämä olivat "poikkeuksia lukuun ottamatta vaikeampia kurinpidollisesti ja heidän suhtautumisensa työhön on veltompaa kuin maaseutuoppilaiden". (Kannatusyhdistyksen toim.kert. 1965–1966.)

Pysyvämmän oppilasmäärän lisääntymiseen ja lopulta oppilaspuolan poistumiseen vaikutti Helsingin Maalariammattikoulun avaaminen tytöille. Ensimmäinen tyttöoppilas saatiin kouluun vasta syyslukukaudella 1968. Rehtori totesi koulun toimintakertomuksessa, että ennakkoepäilyistä huolimatta tyttöoppilas oli sopeutunut hyvin poikavaltaiseen joukkoon. Tämän jälkeen tyttöjen määrä kasvoi nopeasti vuosittain siten, että jo lukuvuonna 1973–1974 kouluun hyväksytyistä 27 oppilaasta 20 oli tyttöjä. Vaikuttaa todennäköiseltä, että tyttöjen määrän lisääntyminen vaikutti myös siihen, että oppilaiden pohjakoulutustaso alkoi nousta: osa hyväksytyistä oli suorittanut keskikoulun tai osan lukiota ja muutamia ylioppilaitakin oli joukossa. (Koulun toim.kert. 1968–1969, 4 ja 1973–1974, 5.)

Kaikki eivät luonnollisesti olleet kehitykseen eli koulun naisistumiseen tyytyväisiä, mihin rehtori viittasi vuosikertomuksessa toteamalla, että "monien mestarien kohdalla olen havainnut ennakkoluuloa naismaalareista, mutta toisaalta ne jotka ovat naismaalareita pitäneet, ovat todenneet heidät soveliaiksi etenkin korjausmaalauslinjalle, johon koulun opetuskin pääosin tähtää". Suuren yleisön keskuudessa koulun tyttövaltaisuus saattoi herättää vieläkin suurempaa hämmästyystä, kuten todettiin *Maalarilehdessä* selostettaessa Työ ja Taito-messutapahtumaa. Lehden artikkelissa todettiin työnäytteen esittelijöinä olleen suurimmalta osalta koulun tyttöoppilaita, mikä oli herättänyt uteliaisuutta, "koska suuren yleisön keskuuteen ei vielä mahdu miehisenä ammattialana pidettyä maalarin alan tasa-arvoistumista". (Kannatusyhdistys toim.kert 1973; Maalarilehti 9/1976, 13–14.)

Keskiasteen koulutuksen uudistustyö ja sen vaikutus maalausalan opintoihin

Suomessa elettiin voimakkaan taloudellisen ja yhteiskunnallisen murroksen aikaa 1950-luvun lopusta lähtien. Yhteiskunnan modernisaatiokehitys ja maaseudun niin sanotun liika-väestön siirtyminen yhä suuremmissa määrin kaupunkeihin vaikuttivat siihen, että koulutusjärjestelmän uudistaminen alkoi näyttää välttämättömältä. Keskiasteen koulutuksen uudistustyön alkupisteenä voidaan pitää eduskunnan marraskuussa 1963 esittämää toivomusta, että hallitus ryhtyisi kiireellisesti toimenpiteisiin oppivelvollisuuskoulun uudistami-

seksi yhtenäiskouluperiaatteen mukaisesti ja antaisi välittömästi eduskunnalle koulu-uudistusta koskevan lakiesityksen. Samassa yhteydessä eduskunta edellytti ammatillista koulutusta kehitettävän edelleen ja huolehdittavan sen joustavasta niveltämisestä peruskouluun. Asiaa pidettiin kiireellisenä, ja vaikka työmäärän tiedettiin olevan mittava, kukaan ei liene arvannut sen todellisia mittasuhteita. Peruskoulu-uudistus käynnistyi 1970-luvun puolivälissä ja ammattikoulutuksen uudistus asteittain vuodesta 1982 päättyen vuoteen 1988. Kokonaisuudessaan keskiasteen uudistus vei lähes kolme vuosikymmentä. (Honka 2000, 73, 85.)

Uudistuksen toimintamalliksi valikoitui ammatillisten koulutusväylien avaaminen, jolla pyrittiin lisäämään ammatillisten opintojen vetovoimaa. Tämä edellytti muun muassa sitä, että siirtymisen saman alan ammatillisen koulutuksen asteelta toiselle piti olla joustavaa ja sujua ilman tarpeetonta samojen sisältöjen kertausta. Oppilasvirtoja oli tarkoitus ohjata entistä enemmän ammatilliseen koulutukseen lisäämällä ja parantamalla peruskoulupohjalta avautuvia jatko-opintomahdollisuuksia sekä opistoasteen että korkea-asteen koulutukseen. (Honka 2000, 77–78.)

Toukokuussa 1972 opetusministeriö asetti toimikunnan laatimaan ammattikoulujen maalarinopinolinjan ammattiaineiden ja työnopetuksen opetussuunnitelmia silloista kehitystä vastaavalle tasolle erikoistumismahdollisuudet huomioon ottaen. Laatimassaan mietinnössä toimikunta ensin totesi vallitsevan tilanteen, jonka mukaan kyseinen ammattiala ei ollut nuorison suosiossa; ammattikoulujen maalauslinjalle hyväksytyistä noin 33 prosenttia oli hakenut ensisijaisesti muulle ammattialalle. Alan opettajien saaman koulutuksen todettiin olevan kirjavaa. Noin puolet ammattiaineista oli työnopettajan pätevyyden omaavien henkilöiden käsissä, mutta läheskään kaikki heistä eivät olleet saaneet maalausalan teoreettista koulutusta riittävästi. Vain puolella koko opettajakunnasta oli ammattikoulunopettajan tutkinto. Yleisissä ammattikouluissa erikoistumis- ja jatko-opintomahdollisuudet olivat heikot. Mietinnön mukaan "täydellisempää peruskoulutusta ja erikoistumiskoulutusta antavat maalausalan 3-vuotiset erikoisammattikoulut, joihin 2-vuotisen peruskoulutuksen saaneet ovat voineet mennä jatkamaan koulutustaan". (Maalarilehti 1/1975, 5–14.)

Suunnittelutyön edetessä Helsingin Maalariammattikoulun rakenne – kuten muidenkin koulujen rakenne – muuttui siten, että ensimmäinen vuosi oli yleissivistävä niin sanottu peruslinja. Tästä koulun kannatusyhdistys sai tiedon vuoden 1981 alussa saapuneesta Uudenmaan lääninhallituksen kouluosaston kirjelmästä. Kannatusyhdistyksen johtokunta katsoi yksimielisesti, ettei kaksi vuotta ollut riittävä koulutusaika korjausmaaluslinjalla, ja asiasta päätettiin lähettää kirjelmä ammattikasvatushallitukselle (AKH). AKH:lle lähetetyssä kirjelmässä johtokunta totesi, "ettei peruslinjan jälkeen kahdessa vuodessa voida kouluttaa korjausmaalusalan laajan alueen taitavaksi ammattimaalariksi" ja vaati opintolinjan säilyttämistä erillisenä kolmivuotisena opintolinjana. (Kannatusyhdistyksen johtok. ptk 28.1.1980, § 6, liitteenä kirjelmä AKH:lle.) Vetoamukset eivät kuitenkaan tuottaneet tulosta, vaan pintakäsittelyalalla 1986–1987 toteutuneen uudistuksen tuloksena Helsingin Maalariammattikoulun ensimmäinen lukuvuosi oli nimeltään peruslinja ja toinen ja kolmas lukuvuosi niin sanottuja erikoistumislinjoja. Kokonaisuudessaan koulu kuitenkin säilyi kolmivuotisena.

Syyslukukaudesta 1980 alkaen koulu oli mukana läänin yhteisvalinnassa, jonka kautta osa uusista oppilaista tuli kouluun. Ylioppilaat ja aikaisempien opintojen/työkokemuksen perusteella hakevat pyrkivät edelleen suoraan. Yhteisvalintaa ei ilmeisesti pidetty onnistuneena valintajärjestelmänä, sillä Suomen Maalarimestariliitto lähestyi jo vuonna 1983 opetusministeriötä ehdottaen, että valintaperusteita muutettaisiin siten, että oppilasjakauma paremmin vastaisi rakennusmaalariammattin tarpeita. (Maalarilehti 3–4/1983, 11.) Yhteisvalinnan ongelmallisuus on helppo ymmärtää, sillä alan erityispiirteisiin on kuulunut vaati-

mus taitavasta kädestä sekä hyvä värinäkökyky, joita ei mitenkään voitu testata valittaessa oppilaita pelkän todistuksen perusteella. (Maalarilehti 8/1986, 26–27.) Valintajärjestelmää uusittiin paremmin koulun tarpeita vastaavaksi vasta 1990-luvun lopussa.

Ongelmana oli edelleenkin se, että ala ei ollut kovin suosittu. Esimerkiksi lukuvuoden 1986 alkaessa yhteisvalinnan kautta kouluun oli hakenut 47 oppilasta, joista vain 21 hakijalla Helsingin Maalariammattikoulu oli ensisijaisena valintana. Koulun haluttavuutta lisäsi kuitenkin tämän jälkeen se, että ammatillisia erikoisoppilaitoksia ja aikuiskoulutusta varten säädetty laki opintososiaalisista eduista tuli voimaan asteittain vuosina 1986–1988. Tämä tarkoitti muun muassa valtion ja kunnan varoin järjestetyn kouluterveydenhuollon ja koulu-ruokailun laajentamista koskemaan myös erikoisammattikouluja kuten Helsingin Maalariammattikoulua. (Pakaste 2000, 238–239.)

Opetuksen kehittäminen 1990- ja 2000-lukujen haasteena

Opetussuunnitelmien uudistustyö on 1990-luvulta lähtien ollut jatkuvaa. Keskiasteen koulu-uudistuksessa pintakäsittelyalalla alusta saakka koettu ongelma – teoria-osuuden lisääntyminen ammattiaineiden kustannuksella – oli pysyvä haaste, joka johti opetussuunnitelmien sisällön uudelleenarviointiin myös ammattikasvatushallituksessa. Opetussuunnitelmien sisäistä liikkumavaraa lisättiin, mikä Helsingin Maalariammattikoulussa käytettiin nimenomaan työnopetukseen. (Koulun toimintakertomus 1990–1991, 4–5.)

Lukuvuoden 1995 alkaessa koulussa alettiin ensimmäiseltä luokalta alkaen toteuttaa uutta koulukohtaista opetussuunnitelmakehitystä. Uudistuksen perusteella oppilaitokselle itselleen jäi paljon entistä enemmän harkintavaltaa. Valtakunnallinen pintakäsittelyalan uusi opetussuunnitelma mahdollisti myös sen, että Helsingin Maalariammattikoulussa otettiin käyttöön työharjoittelu toisella ja kolmannella luokalla ja keväästä 1997 lähtien myös ensimmäisellä luokalla. Kevätlukukauden 2000 alkaessa todettiin, että seuraavana lukuvuotena noudatettaisiin jälleen uutta valtakunnallista opetusohjelmaa, johon sisältyi muun muassa työssäoppimisen jakso kaikilla luokka-asteilla. Työssäoppiminen tarkoittaa työpaikoilla järjestettävää opetussuunnitelman mukaista käytännön opetusta.

Koulun toiminnan edelleen kehittämiseksi oli opiskelijamäärän peruskapasiteetin lisäys välttämätöntä. Syksyllä 2000 Maalariammattikoulun Kannatusyhdistys ry jätti opetusministeriöön hakemuksen peruskapasiteetin lisäämiseksi siten, että perustutkinnon opiskelijamäärä kasvaisi asteittain 50 opiskelijasta sataan opiskelijaan. (Kannatusyhdistys, toim.kert. 2000; Kannatusyhdistys, ptk 11.4.2001, § 5.) Opiskelijamäärä alkoi kasvaa. Esimerkiksi kun lukuvuonna 2000–2001 koulussa opiskeli 47 opiskelijaa, niin seuraavina vuosina pelkästään koulun aloittavien ensimmäisen luokan oppilaiden lukumäärä oli 36. Opiskelijamäärän kasvu teki luonnollisesti välttämättömäksi myös opettajamäärän lisäämisen. Syksyllä 2004 vakinaisen henkilöstön määrä sekä opettajissa että toimistohenkilöstössä oli kaksinkertainen verrattuna vuoteen 2000. (Koulun toim.kert. 2004–2005, 5.)

Koulun tilat asettivat kuitenkin rajoituksensa opiskelijamäärän suuremmalle kasvulle. Helsingin Maalariammattikoulun toiminnan jatkuvuuden ja kehittämisen kannalta elintärkeäksi kysymykseksi tuli uusien koulutilojen hankkiminen, kun Päijäntie 12:ssa koulun käytössä olleet tilat irtisanottiin. Sopivia vuokratiloja etsittiin vuoden 2002 alusta lähtien intensiivisesti parin vuoden ajan. Lopulta syksyllä 2004 löydettiin myynnissä oleva kiinteistö osoitteessa Kornetintie 2 b, jonka ostamisesta Helsingin Maalarimestariyhdistys ryhtyi neuvottelemaan. Joulukuun alussa 2004 Maalarimestariyhdistyksen johtokunta päätti esittää yhdistykselle, että se sijoittaisi hankkeeseen omia varojaan ja että Maalarimestariyhdistys tulisi mukaan hankkeeseen toiseksi osapuoleksi. Kiinteistöosakeyhtiö Mestarin

Kisälli merkittiin rekisteriin 18.3.2005 ja koulu muutti vuokralaiseksi uusiin tiloihin vuoden 2006 alussa.

Maalariammattikoulun pitkään kestäneen tilakysymyksen ratkettua koulun opiskelijamäärää voitiin edelleen kasvattaa. Syyslukukauden 2006 alkaessa peruskoulupohjaisessa pintakäsittelyalan koulutuksessa (maalari ja nyt myös lattianpäällystäjä) oli 54 aloituspaikkaa sekä ylioppilasohjaisessa maalarikoulutuksessa 18 aloituspaikkaa. (Kannatusyh. ptk 17.8.2005, § 14.) Uusien tilojen myötä on kouluun otettavien oppilaiden määrää voitu lisätä entisestään sekä laajentaa aikuisopetuksen osuutta. Pintakäsittelyalan peruskoulutukseen hakeutuvien nuorten määrä on tällä hetkellä sopiva suhteessa aloituspaikkoihin. Ammatillisen peruskoulutuksen lisäksi Helsingin Maalariammattikoulun koulutustarjonta on laajentunut ammatilliseen lisäkoulutukseen.

Helsingin Maalariammattikoulun 80-vuotisen toiminnan aikana voidaan todeta kolmen koulun olemassaolon kannalta ongelmia tuottaneen kysymyksen poistuneen päiväjärjestyksestä: rahoituskysymys, koulun tilat ja oppilasmäärä. Yhteiskunnan tunnustettua ja tunnustettua velvollisuutensa myös yksityisten erikoisammattikoulujen ylläpitämisessä 1980-luvulta lähtien alkoi koulun toiminnan taloudellinen perusta vähitellen olla vakaampi, mutta ei sallinut suurien uudistusten tai hankkeiden toteuttamista. Vasta 2000-luvun aikana on koulun taloudellinen tilanne vähitellen saatu kestäväälle ja tyydyttävälle tasolle. Valtionavustuksilla toteutettujen erillishankkeiden merkitys koulun olemassaoloa perustelevina kehittämishankkeina on merkittävä samoin kuin sidosryhmien kanssa toteutettavat yhteistyöhankkeet.

Viitteet

[1] Mikael M. Soininen (1860–1924) toimi muun muassa kasvatusopin ylimääräisenä professorina 1907–1917, eduskunnan jäsenenä 1907–1910 ja 1919–1922, kouluhallituksen ylijohtajana 1917–1924 ja ministerinä.

Lähteet

Julkaisemattomat lähteet

Helsingin kaupunginarkisto

Ammattiopetusvirasto, Ammattiopetuslaitosten johtokunnan ja tarkastajan kertomukset 1918–1947.

Helsingin Maalariammattikoulu

Johtokunnan pöytäkirjat 1930–1962

Yhtiökokousten pöytäkirjat 1950–1962

Maalariammattikoulun Kannatusyhdistys ry:n johtokunnan pöytäkirjat 1962–2010

Päiväpääkirja 1931

Maalariammattikoulun painamattomat toimintakertomukset 1932–1962 sekä Kannatusyhdistys ry:n painamattomat toimintakertomukset 1962–2010

Helsingin Maalarimestariyhdistys

Kuukausikokousten pöytäkirjat 1930

Julkaistut lähteet

Aikakauslehdet

Käsityö ja teollisuus 1929

Maalarilehti – Väri ja Pinta 1929–2010

Helsingin Maalariammattikoulun painetut vuosikertomukset 1930–2010

Kirjallisuus

- Heikkinen, Anja 1995. Lähtökohtia ammattikasvatuksen kulttuuriseen tarkasteluun, esimerkkinä suomalaisen ammattikasvatuksen muotoutuminen käsityön ja teollisuuden aloilla 1840–1940. Acta Universitatis Tamperensis, ser. A, Vol. 442. Tampere.
- Honka, Juhani 2000. Keskiasteen koulunuudistus – koulutusta koko ikäluokalle. Teoksessa Suomalaisen ammattikasvatuksen historia. Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö – OKKA -säätiön julkaisuja. Tampereen yliopiston Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja, 232–239.
- Jauhiainen, Annukka 2001. Kansakoulun jatkoluokilta käytännöllisiin ammatteihin. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna & Suoranta, Anu (toim.), Ammattia oppimassa. Väki voimakas 14. Tampere: Työväen tutkimuksen ja perinteen tutkimuksen seura, 92–119.
- Kalleinen, Kristiina 2010. Helsingin Maalariammattikoulu 1930–2010. Helsinki: Maalariammattikoulun Kannatusyhdistys ry.
- Kettunen, Pauli 2001. Millaisiin kysymyksiin ammatillisella koulutuksella on vastattu? Teoksessa Anttila, Anu-Hanna & Suoranta, Anu (toim.), Ammattia oppimassa. Väki voimakas 14. Tampere: Työväen tutkimuksen ja perinteen tutkimuksen seura, 52–91.
- Klemelä, Kirsi 1999. Ammattikunnista ammatillisiin oppilaitoksiin. Ammatillisen koulutuksen muotoutuminen Suomessa 1800-luvulta 1990-luvulle. Turun yliopiston koulutussosiologian tutkimusraportti 48.
- Kokkonen, Jouko 1997. Vuosisata näkyvää jälkeä. Helsingin Maalarimestariyhdistys 1898–1998. Helsinki: Helsingin Maalarimestariyhdistys.
- Laine-Juva, Yrjö & Änkö, Matti 1968. Käsityön ja pienteollisuuden parista. Helsingin käsityö- ja teollisuusyhdistys 1868–1968. Helsinki: Kauppakirjapaino.
- Pakaste, Marja 2000. Oppipojasta oppijaksi. Oppilaitosdemokratian avulla vaikuttajaksi. Teoksessa Suomalaisen ammattikasvatuksen historia. Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö – OKKA -säätiön julkaisuja. Tampereen yliopiston Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja, 232–239.

Kristiina Kalleinen on poliittisen historian dosentti Helsingin yliopistossa.